

*Е. М. Нұрғалиев, педагогика және басқару теориясы кафедрасының аға оқытушысы,
полиция капитаны (ҚР ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы)*

ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНДАРЫНДАҒЫ КОМПЬЮТЕРЛІК ЖЕЛІЛЕРДІҢ ҚОЛДАНЫЛУЫ

Қазіргі күнде алға қойған міндеттерді шешу жеке қызметкерлердің күнделікті қызметі секілді, қылмыспен, елдегі криминалдық жағдайдың жоғарлауымен күресу стратегиялық бағдарламаны жүзеге асыру жолымен іске асады. Қызметтің сол және басқа да түрлері ақпараттың белгілі бір көлемінің әңдеуімен ұйғарылады.

Болжамдау және моделдеу механизміне кәңіл аудармай, статистикалық зерттеулерге сүйенбей сапалы стратегияны жасап шығару мүмкін емес. Бәлек жеке қылмысты ашу және зерттеу үшін кәштеген экспертизаны жүргізу, криминалистік және іздеу есебі бойынша ақпараттарды іздеу, сонымен қатар, басқа мекемелердің мәліметтер қорын зерттеу қажет болады. Бұл қарқынмен екі жағдайдада ІО қызметкерлеріне ақпараттың маңызды көлемімен жұмыс істеуге тура келеді. Кәсіби қызмет етудің ақпаратты қолдану технологиясымен байланысты негізгі түрлері, бұл:

- анықтамалық-құқықтық жүйеден ақпаратты алу;
- басқа мекемелерді қоса отырып, мамандандырылған мәліметтер қорынан және есептерінен ақпараттар алу;
- құжаттарды дайындау, орындау және беру есебі;
- құжаттардың әртүрлерін дайындау үрдісін автоматтандыру (жоспарлар, есептер, аналитикалық бейнелер, болжамдар);
- алғашқылық құжаттардың жиналуы және есебі.

Қызметіне және мамандандырылғанына байланысты ақпараттық технологияға негізделген қызметтің басқада түрлері қатысуы мүмкін. Мысалы, криминалистер экспертті ұйғарымдардың әртүрлі генераторларын кеңінен қолданады, кезекші бәлімдерде бейне бақылау жүйесі, штабтарда статистикалық әңдеу және болжамдаудың арнайы бағдарламалардың экспертті жүйелері қолданылады.

Келтірілген мысалдардан ішкі істер органдары қызметінің ақпараттық аспектісін байқадық. ІО қызметкерлері жұмысының дәл осы бәлігі ЭЕМ қолданумен автоматтандырылған болуы тиіс.

Ақпараттық технологияны құқық қорғау органдары қызметіне енгізу бірнеше онжылдықтар аралығында жүргізіліп жатыр. Ішкі істер ұйымы бәлімшелерінің компьютерлік техниканы қолдану мәселесі, оны жабдықтау әз кезегінде заңдарға негізделген мекемелік нормативті құжаттарда кәрініс табады.

Ақпараттық қамтамасыз ету жүйесінің айқындамасы қылмыспен күрес барысында ақпаратты қолдану үрдісін тұрақтаушы ішкі істер органдары жүйесіндегі нормативті-құқықтық негізгі талаптар мен ІО ақпараттық қамтамасыз ету жүйесін дамытудың негізгі бағыттарын анықтады.

Кәштеген техникалық шешімдер орындалды. Ішкі істер басқармасының орталық ақпараттық анықтаудың жаңадан жабдықталуы жүргізілді. Жаңа бағдарламалық әнімдер жасалды. Бұл уақыттарда ақпараттық технологияның ортақ дамуы жаңа міндеттердің шешімдерін талап етті. Айқындаманың мақсаты ішкі істер басқармасы қызметіндегі ақпараттық анықтау жүйесін әрі қарай дамыту негізінде ақпараттық қамтамасыз ету тиімділігін кәтерудің негізгі механизмі және бағыттарын жасады. Басқа жасақтармен бірге айқындамаға келесідей міндеттер қойылды:

1. Ішкі істер ұйымының анықталған ақпараттық ресурстары басқармасының барлық дәрежелерінде бірлестіктердің жүзеге асуы.
2. Қызметті міндеттерді шешу барысында ақпараттық қауіпсіздіктің кепілді дәрежесімен мәліметтерді алмастыруды қамтамасыз етуші заманауи телекоммуникалық ортаны жасауы.
3. Ақпарат алмасу процесінде пайдаланылатын мәліметтердің қағаз тасығыштағы құжаттардың мәліметтерімен мәні бірдей болады.
4. Ақпарат алмасу мемлекеттік қызметтерді кәрсету кезінде мемлекеттік органдар мен лауазымды тұлғаларға заңдық мәні бар фактілерді растайтын құжаттардың аз санын ұсынуының қағаз құжат айналымын болдырмауды (азайтуды) қамтамасыз етедіз.

Қазақстан Республикасының ішкі істер ұйымының ақпараттық қамтамасыз етуінің бірыңғай заманауи ақпаратты-телекоммуникациялық инфрақұрылымды ПО қызметінің тиімділігін арттырудың техникалық мүмкіндігін қамтамасыз ету үшін, азаматтардың құқығын және еркіндігін қорғау бойынша, заманауи телекоммуникациялық, ақпараттық және биометрикалық технологияны қолдана отырып ПО жаңа және телекоммуникациялық келешекпен және бағдарламалық техникалық жинақпен қамтамасыз ету, тәртіпті сақтау және қоғамдық қауіпсіздікті жасау мақсаты алға қойылды.

Мақсатқа қол жеткізу, келесі міндеттерді шешу жолымен жүзеге асады:

1. ПО бірыңғай ақпараттық кеңістіктігінің техникалық мүмкіндігін қамтамасыз ететін, Қазақстан Республикасы ПО жүйесінің телекоммуникация жүйесімен өзара әрекетті, мемлекеттік билік ұйымдарының телекоммуникациялық жүйесімен, құқық қорғау органдарын қоса алғанда, сонымен қатар, ПО қызметкерлерінің қоғамдық және арнайы ақпараттық телекоммуникациялық жүйе қызметіне белгіленген тәртіп бойынша автоматталған рұқсатқа техникалық мүмкіндігінің болуында ішкі істер басқармасы арасында заманауи әмбебап транспорт-тық ортаны жасау.

2. ПО-ның заманауи сәйкестендірілген бағдарлама-техникалық жиынтықтардың ақпарат-тық және экспертті орталықтары негізінде ортақ пайдаланудың мәліметтерін автоматтандырылған жүйеде дамыту.

3. Жетілдіру — ПО ақпараттық технологиялық қамтамасыз етуін мамандандырылған аймақтық анықталынған автоматтандырулы жүйе жолымен ПО қызметі базасының жаңа және перспективті ақпараттық құралдық және технологиялық негізінде оперативті қызметке бағытталған дәреже бойынша аяқтау.

4. Ортақ пайдаланудың автоматтандырылған мәліметтер қоры негізінде жасалған интеграция бағдарламасы, ШТАБ және ПО бірыңғай ақпараттық кеңістіктегі автоматтандырылған ақпараттық жүйе, шынайы уақыт кезіндегі ПО қызметкерлерінің ақпараттық ресурстарға ортақ пайдаланулардың және арнайы бекітулерінің санкциялық жедел рұқсатын орнату.

5. ПО ақпараттық телекоммуникациямен қамтамасыз етуде, ақпараттық қауіпсіздікті қажетті дәрежеде қамтамасыз ету.

Әртүрлі дәстүрлік жүйе байланыстарын (телефондық, бейнеконференциялық және т. б. мәліметтерді жіберу) бірыңғай технология, кестелік шешім және типтік бағдарламалық аппаратты құрал негізінде қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін, ішкі істер ұйымының интегративті мультисервистік телекоммуникация жүйесі құрылды.

Автоматтандырылған ақпараттық жүйелер, бет сипатына байланысты тұлғаның биометрикалық идентификациясы, фоноскопиялық есеп, алдын ала істі зерттеуші және қылмысты әшкерлеуші органдардың ақпараттық қамтамасыз етілуі, автоматтандырылған баллистикалық ақпараттық жүйе, ішкі істер ұйымының құқықтық ақпаратпен автоматтандырылған жүйесі, гендік ақпараттың мәліметтер қоры, шифрленген байланыстың базалық инфрақұрылымдық жүйесі мен жол қозғалысындағы қауіпсіздікті мемлекеттік инспекцияның ақпараттық қамтамасыз ету жүйесін дамыту жүзеге асырылды.

Қазақстан Республикасы ІІМ ішкі әскерлерін ақпараттық телекоммуникация жүйесімен қамтамасыз ету, жалдамалы канал желілерінің, цифрлық спутниктік байланыс желісін қосарлау негізінде мультисервистік желімен бірігіп қорғалған аймақтық анықталынған байланыс арасындағы жүйені, стационарлы және басқарудың мобильді тармақтарын ұсыну шарасы жүзеге асырылуда.

Қазақстан Республикасы ІІМ ақпараттық жүйесін құру барысында әртүрлі техникалық шешімдер, бағдарламалық платформалар қолданылды және әрбір жүйеге мамандандырылған бағдарламалық қамтамасыз ету пайдаланылды. Ақпараттық жүйеге қол жетімділік тәртіп бойынша автоматтандырылған арнайы жұмыс орындарымен ұйымдастырылды, бұл өз кезегінде қолданушылар аясын шектеді.

ПО әрі қарай дамуы үшін негіз болған негізгі жобалық техникалық шешімдер, бірыңғай ақпараттық кеңістік инфрақұрылымын жасау бойынша және құпия ақпараттарды қорғау бойынша заманауи тенденцияларға сай келетін ақпараттық жүйе ұйымдарының жүйесін жасауға рұқсат берілмеді.

Қазақстан Республикасы ІІМ қызметін бірыңғай ақпараттық аналитикалық жүйемен қамтамасыз етуді жасау туралы шешімнің негізгі себебі автоматтандырылған жүйеге кірудің

бірыңғай архитектуралық шешімдердің және жүйелік қатысудың болмауы. Қазақстан Республикасы ПМ бәлімшелерінің барлық қызметкерлері үшін ақпарат алудың бірыңғай кәзі болуы тиіс⁴.

Құқық қорғау ұйымдары қызметінде ақпараттық технологияны енгізу және дамыту Қазақстан Республикасы мемлекеттік ұйымдары қалыптасуының ортақ ақпараттық аналити-калық камтамасыз етуді дамыту аймағында жүзеге асады. Заманауи уақытта маңызды рәлді барлық мемлекеттік ұйымдарда азаматтармен жұмыс істеген секілді мекеме аралық қарым-қатынастар деңгейінде Ғаламтор ресурстарын қолдану болып табылады.

Ұзақ уақыт бойына кәсіби қызметке ақпараттық қызмет жасау үрдісі барысында кәптеген мекемелерде аймақтық әндеулер маңызды рәлді ойнады. Мысалы, 90 жылдары ПМ кәптеген басқармалары субъект бойынша криминалогиялық және іздеу салу есебінен жұмыстың жеке құралын жасады және жасақтады. Қызметтік мәліметтерді электронды байланыс каналымен, айырбас жасау үшін жеке бағдарламалар мен алғашқылық мәліметтерді статистикалық әндеу үшін болжау элементі бар бағдарламалар құрылды. Бәлімдерде және мекемелерде орын алатын техникалық бағдарламалар құралының бар-лық жиынтығын қолдану тиімділігі барлық қызметкерлердің дайындық деңгейіне байланыс-ты. Қолданбалы бағдарламаны, әдістерді білу деңгейі, оларды пайдалану күнделікті ұйым-дастырушылық-әкімшілік жұмыстардағы ЭЕМ қолданудың кеңдігін анықтайды. Жұмыс ор-нында қызметтік компьютерді иемдене отырып, міндеттер шеңберін нақты елестете білу ке-рек, ЭЕМ қолданған кезде уақыт үнемдеуге, дайын құжаттар сапасын кәтеруге болады.

Әрине, ЭЕМ пайдалану кейбір аймақтардың дайындау кезеңдерінде кәптеген еңбек шығындарын талап етеді, алайда соған орай нәтижелі болады. Анықтамалық құқықтық жүйе-ге қосылған құжаттар қорын жасау оларды белсенді жағдайда қолдау жеткілікті түрде еңбек сыйымдылығының міндеті. Шығарылған мәліметтер әңделген сайын, соғұрлым нәтижеге жетуге болады.

Қорытындылай келе құжаттың бағдарламалық құралын таңдауда және электронды түрін ұсынуда бірнеше ақпараттық жүйемен мәліметтер алмастыруда компьютерлік желілерді қолдану маңызды болуы мүмкін және құқық қорғау органдары қызметкерінің жұмыс әнімділігін арттырады және жылдамдатады.

1 Литвинов В. А. Информатика и информационные технологии в профессиональной деятельности: Учеб. пос. — Барнаул, 2013.

2 Кемпф В. А. Основы информационной безопасности органов внутренних дел: Учеб. пос. — Барнаул, 2014.

3 Балапанов Е. К., Бәрібаев Б., Дүзбаева Р. М., Мамырбек Ғ. Б. Бүкіл дүниежүзілік әрмек: Әдістемелік құрал. — Алматы, 2005.

4 <http://adilet.zan.kz>